

AZS Gdańsk

Sport akademicki w grodzie nad Motławą przyjął zorganizowane formy w niedługim czasie po powstaniu AZS-ów w miastach II Rzeczypospolitej. Jednakże gdańskiemu AZS-owi przyszło działać w skrajnie odmiennych warunkach, na terenie Wolnego Miasta Gdańsk. Funkcjonował poza granicami kraju w środowisku obcym, niechętnie nastawionym do Polaków. Do 1939 r. był jedną z ważniejszych ości polskości w mieście zdominowanym przez żywioł niemiecki. W związku z tym borykał się także z ogromnymi problemami natury materialnej i finansowej. Dopiero po 1945 r. mógł pełniej rozwinąć się organizacyjnie i sportowo.

Pierwszą, niezbyt udaną próbą opracowania historii AZS w Gdańsku była opublikowana w 1961 r. jubileuszowa broszura autorstwa Janusza Gąssowskiego i Romana Stanowskiego¹. W późniejszych latach wiedza na temat gdańskiego AZS w okresie międzywojennym znacznie się wzbogaciła dzięki poświęconym mu fragmentom prac Ryszarda Wryka², Jerzego Gaja³ i Stanisława Mikosa⁴. Wiele cennych i ciekawych informacji o rozwoju i działalności AZS w Gdańsku w okresie powojennym znajdziemy natomiast w pracy zbiorowej wydanej w 2008 r. pt.: „Sport i indeks w zyciorysach” oraz w artykule Mariusza Gizowskiego i Krzysztofa Knyżewskiego⁵.

Wymienione publikacje opierają się głównie na prasie i wspomnieniach. Wynika to z faktu, że dla okresu przedwojennego zachowało się niewiele dokumentów archiwalnych. Dysponujemy tylko materiałami z zespołu akt Komisarza Generalnego RP w Wolnym Mieście Gdańsku (przechowywanymi w Archiwum Państwowym w Gdańsku) oraz dosłownie kilkoma dokumentami z Centralnego Archiwum Wojskowego. W związku z tym pewne kwestie nie zostały wciąż wyjaśnione. Nadal aktualny pozostaje postulat Ryszarda Wryka z 1990 roku: „Zachodzi wręcz pilna potrzeba źródłowego zbadania genezy AZS Gdańsk”⁶. Równie nie zbadane są okoliczności reaktywacji AZS w Trójmieście po II wojnie światowej. Cała historia AZS Gdańsk czeka na pełne, monograficzne opracowanie.

1

J. Gąssowski, R. Stanowski, *Historia Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku 1921-1961*, Gdańsk 1961.

2

R. Wryk, *Narodziny i rozwój Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, Poznań 2014.

3

J. Gaj, *Zarys historii polskiej kultury fizycznej w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939*, Warszawa-Poznań 1976.

4

S. Mikos, *Polacy na politechnice w Gdańsku w latach 1904-1939*, Warszawa 1987.

5

M. Gizowski, K. Knyżewski, *Odbudowa i działalność Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku po 1945 roku*, [w:] *Z zagadnień akademickiej kultury fizycznej. Na dziewięćdziesięciolecie sportu akademickiego w Polsce*, Częstochowa 1999.

6

R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908-1939*, Poznań 1990, s. 146.

W świetle znanych nam źródeł nie jest zatem możliwe dokładne ustalenie okoliczności i daty powstania AZS w Gdańsku. Z pewnością było ono ściśle związane z aktywnością sportową Polaków studiujących na tamtejszej Technische Hochschule (Politechnice) i działalnością utworzonej w listopadzie 1921 r. organizacji samopomocowej Bratnia Pomoc Zrzeszenie Studentów Polaków Politechniki Gdańskiej. Pod egidą Bratniej Pomocy rozwijały się bowiem wszelkie formy aktywności polskich studentów. Autorzy broszury jubileuszowej uznali więc, że wraz z powstaniem Bratniej Pomocy rozpoczął swoją działalność także Akademicki Związek Sportowy⁷. Za nimi rok 1921 jako data powstania gdańskiego AZS przyjął się w literaturze naukowej i popularnej.

Na łamach studenckiego czasopisma „Wiadomości Akademickie” w 1925 r. pisano, iż „AZS w Gdańsku został założony na zebraniu konstytucyjnym d. 2 VI 1923 r. Zebranie to uchwaliło statut i wybrało zarząd”⁸. Było to jednak tylko sformalizowanie działalności, która faktycznie zaczęła się nieco wcześniej, prawdopodobnie na przełomie 1922 i 1923 roku. Z pewnością przed zjazdem założycielskim Centrali Polskich Akademickich Związków Sportowych w Warszawie w dniach 18-19 marca 1923 r., gdzie pojawiła się delegacja z Gdańska⁹.

Pierwszy prezes gdańskiego AZS wspominał po latach, że z inicjatywą utworzenia związku wystąpiła grupa zapaleńców sportowych, którzy w ramach Bratniej Pomocy nie bardzo mogli realizować swoją pasję. Wzorowano się przy tym na innych polskich miastach, gdzie już powstały AZS-y. Początkowo owi zapaleńcy działali zupełnie spontanicznie i żywiołowo, bez formalnych struktur, stąd też trudno ustalić precyzyjną datę powstania organizacji¹⁰.

Zgodnie ze statutem celem AZS Gdańsk było „pielęgnowanie i propagowanie wszelkich dziedzin sportu wśród słuchaczy Politechniki Gdańskiej”. Obszar jego działalności wykraczał jednak poza teren Wolnego Miasta Gdańska, obejmując również całe terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wymowną manifestacją polskości związku było przyjęte godło: „biały gryf na amarantowym polu z literami AZS”¹¹.

Godło i barwy AZS (biało-czerwone) miały za zadanie przede wszystkim budzić patriotyczne nastroje społeczeństwa polskiego w Gdańsku. W sensie politycznym AZS Gdańsk był organizacją wyrażającą dążenia emancypacyjne ludności polskiej z terenu Wolnego Miasta. Dlatego

7

J. Gąssowski, R. Stanowski, *Historia Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku 1921-1961*, s.

16.

8

Akademicki Związek Sportowy w Gdańsku, „Wiadomości Akademickie” 1925, nr 8, s. 8.

9

Zjazd Akademickich Związków Sportowych, „Przegląd Sportowy” 1923, nr 13, s. 4.

10

Rozmowa z pierwszym prezesem AZS w Gdańsku inż. Witoldem Umińskim, „ITD” 1971, nr 43, s. 7

(Przedruk w: *Sport i indeks w życiorysach*, Gdańsk 2008, s. 23-25).

11

Archiwum Państwowe w Gdańsku, Akta Komisarza Generalnego RP w Wolnym Mieście Gdańsku, sygn. 793, Statut Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku, k. 46.

też od początku swej działalności spotykał się z licznymi szykanami i represjami ze strony miejscowych władz, w istocie niemieckich¹². Dopiero w 1934 r. senat Wolnego Miasta Gdańska zgodził się na publiczne występowanie z godłem AZS.

Ze względu na niechętnie nastawienie niemieckiego otoczenia AZS Gdańsk nie należał do żadnego niemieckiego związku sportowego. Występował w rozgrywkach sportowych tylko z polskimi klubami z terenu Wolnego Miasta oraz z klubami działającymi na obszarze Rzeczypospolitej. Miało to swoje pozytywne i negatywne skutki. Z jednej strony podtrzymywano w ten sposób łączność z Polską. Z drugiej jednak fakt niestartowania w regularnych rozgrywkach na terenie Wolnego Miasta rzutował na osiągane rezultaty i poziom sportowy. Jednak dla gdańskich azetesiaków nie wynik sportowy był najważniejszy. Chodziło przede wszystkim o integrację polskich studentów na płaszczyźnie sportowej i zapewnienie im godziwej rozrywki. Ponadto AZS spełniał wspomniane już funkcje polityczne pod hasłem obrony polskości Gdańska¹³.

AZS, podobnie jak wszystkie polskie organizacje studenckie w Gdańsku, miał swoją siedzibę w Domu Akademickim przy ul. Heeresanger 11 a (obecnie ul. Legionów we Wrzeszczu). Nie posiadając w praktyce własnej bazy sportowej podjął ścisłą współpracę z Klubem Sportowym Gedania. Akademicy korzystali bezpłatnie z obiektów klubu: boiska, bieżni, urządzeń do skoków i rzutów, kortów tenisowych i strzelnicy. W zamian wielokrotnie reprezentowali barwy Gedanii w rozgrywkach na terenie Gdańska. Sekcja wioślarska, nie posiadająca własnego taboru pływającego, już 9 maja 1923 r. połączyła się z Polskim Klubem Wioślarskim. Dzięki temu mogła korzystać ze sprzętu klubowego oraz przystani na Haku Polskim, znajdującej się u zbiegu Martwej Wisły i Motławy. Przystań ta była ulubionym miejscem spotkań gdańskich Polaków¹⁴.

Podstawowym problemem AZS w Gdańsku był brak wystarczających środków finansowych co uniemożliwiało zatrudnienie trenerów i właściwe wyposażenie w sprzęt sportowy zawodników poszczególnych sekcji oraz utrudniało nawiązywanie szerszych kontaktów z innymi zespołami sportowymi spoza terenu Wolnego Miasta Gdańska¹⁵. Wsparcie ze strony Centrali AZS było raczej incydentalne. Subwencje z Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego miały bardzo ograniczony charakter. W tej sytuacji za pośrednictwem Komisarza

12

M. Gizowski, K. Knyżewski, *Rola i znaczenie polityczne Akademickiego Związku Sportowego w Wolnym Mieście Gdańsku*, [w:] *Z zagadnień akademickiej kultury fizycznej. Na dziewięćdziesięciolecie sportu akademickiego w Polsce*, red. B. Maksimowska, A. Nowakowski, J. Rodziewicz-Gruhn, Częstochowa 1999, s. 72-73.

13

J. Rybicki, *Akademicki Związek Sportowy w Wolnym Mieście Gdańsku*, [w:] *Sport i indeks w życiorysach*, Gdańsk 2008, s. 13-14; R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908-1939*, s. 146.

14

S. Mikos, *Polacy na politechnice w Gdańsku w latach 1904-1939*, s. 220-224; *Jednodniówka Klubu Wioślarskiego w Gdańsku E. V. wydana z okazji 10-cio lecia istnienia*, Gdańsk 1932, s. 12.

15

J. Gaj, *Zarys historii polskiej kultury fizycznej w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939*, s. 80.

Generalnego RP w Gdańsku zwracano się o wsparcie finansowe do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz do Ministerstwa Spraw Zagranicznych¹⁶.

Jak wyglądały starania o pieniądze, pokazują zachowane dokumenty z 1929 roku, gdy zamierzano zorganizować w Gdańsku ogólnopolskie mistrzostwa AZS w lekkiej atletyce, tenisie, grach sportowych i jeździe motocyklowej. Komisarz Generalny RP w Gdańsku Henryk Strasburger, zasadniczo popierając postulaty finansowe AZS, krytycznie ocenił możliwość organizacji mistrzostw we wskazanym terminie (koniec lipca). Zaproponował ich przeniesienie na kolejny rok. Jednocześnie wyraził opinię, iż AZS w Gdańsku działa dość słabo, co wynikało nie tylko z jego problemów finansowych, ale też ze stosunkowo niedużego zainteresowania życiem sportowym wśród studentów¹⁷.

Minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego Sławomir Czerwiński przyjmując do wiadomości informacje i propozycje komisarza Strasburgera dotyczące AZS, przyznał 2500 zł na organizację mistrzostw, 1500 zł na potrzeby bieżące oraz 3500 zł na inwestycje. Ta ostatnia kwota została przekazana oficjalnie poprzez Towarzystwo Opieki Kulturalnej nad Polakami Zamieszkałymi Zagranicą im. Adama Mickiewicza¹⁸. Wobec odłożenia organizacji mistrzostw, 2500 zł przeznaczono ostatecznie na spłatę kredytu udzielonego przez ministerstwo.

Komisarz Strasburger niewątpliwie popierał rozwój kultury fizycznej polskich studentów Gdańsku. Patrzył jednak na to z innej perspektywy niż działacze AZS. W piśmie do członków rządu stwierdził on, że AZS należąc do ogólnopolskiego związku sportowego nie spełniał obowiązków społecznych w stosunku do ludności polskiej w Gdańsku, z którą nie miał należytej styczności. Tak więc z punktu widzenia polskiej polityki państwowej jego istnienie nie miało racji bytu. Komisarz proponował konsolidację polskiego sportu w Gdańsku poprzez połączenie AZS z Gedanią¹⁹. Pomysł ten nie został jednak zrealizowany.

W pierwszym roku działalności AZS w Gdańsku funkcjonowały sekcje: jachtowa, wioślarska, pływacka i piłki nożnej. W 1924 r. utworzono sekcje: szermierczą, lekkoatletyczną i krajoznawczą. W latach 1928-1932 powstawały kolejno sekcje: strzelecka, bokserska, narciarska, tenisowa, motorowa, gier zespołowych i tenisa stołowego. Aktywność poszczególnych sekcji była

16

R. Wryk, *Narodziny i rozwój Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, s. 178.

17

Archiwum Państwowe w Gdańsku, Akta Komisarza Generalnego RP w Wolnym Mieście Gdańsku, sygn. 793, Pismo Komisarza Generalnego RP w Gdańsku Henryka Strasburgera do MWRiOP, MSZ i MSWojsk., 28 VI 1929, k. 20-24.

18

CAW, Pismo ministra Czerwińskiego do Komisarza Generalnego RP w Gdańsku, 6 VII 1929.

19

Archiwum Państwowe w Gdańsku, Akta Komisarza Generalnego RP w Wolnym Mieście Gdańsku, sygn. 793, Pismo Komisarza Generalnego RP w Gdańsku Henryka Strasburgera do MWRiOP, MSZ i MSWojsk., 28 VI 1929, k. 22-23.

bardzo zróżnicowana, co wynikało z fluktuacji studentów, ich zainteresowań i możliwości finansowych klubu. W sumie AZS w Wolnym Mieście Gdańsku zrzeszał w 1924 r. 90 członków, zaś w 1929 r. ponad 200 osób. Do związku należała wówczas większość Polaków studiujących w Gdańsku. Jednakże liczba regularnie trenujących sięgała zapewne kilkudziesięciu osób²⁰. Sytuację trafnie oceniono na łamach „Akademickiego Przeglądu Sportowego” w 1933 r.: „AZS Gdańsk – stwierdzić należy, ma lata i sezony szczęśliwe, dodatnie i lata senne”²¹.

Od początku największą popularnością cieszyła się sekcja lekkoatletyczna, którą studenci traktowali jako relaks po zajęciach dydaktycznych. Utworzenie w 1927 r. Podokręgu Gdańskiego w ramach Pomorskiego Okręgowego Związku Lekkiej Atletyki pozwoliło na nawiązanie kontaktów przez AZS z klubami sportowymi miast pomorskich i udział w zawodach o puchar Komisarza Generalnego RP w Gdańsku. Wyróżniającym się zawodnikiem był Kazimierz Dzwonkowski, osiągający dobre wyniki w kilku dyscyplinach, późniejszy czołowy dziesięcioboista Polski. W latach 1933-1935 w barwach AZS Gdańsk startował też były rekordzista Polski w biegu na 800 metrów i olimpijczyk z 1928 r. Feliks Malanowski. Dużym wydarzeniem dla gdańskich sportowców było uroczyste powitanie polskiej ekipy powracającej z olimpiady w Los Angeles w 1932 r.²². Stanisławie Walasiewiczównie i Januszowi Kusocińskiemu wręczono legitymacje członków honorowych gdańskiego AZS²³. W lipcu 1933 r. zorganizowano Tydzień Sportu Akademika w Gdańsku, w ramach którego odbyły się m.in. Międzymiastowe Zawody Lekkoatletyczne ośmiu miast Pomorza. Relację zdjęciową z tej imprezy przedstawił „Akademicki Przegląd Sportowy”²⁴.

Znaczną popularność wśród gdańskich studentów zdobyło również wioślarstwo. W imprezach rozgrywanych na terenie Wolnego Miasta Gdańska występowano pod banderą Polskiego Klubu Wioślarskiego, natomiast poza Gdańskiem w barwach AZS. Powoli zbudowano własny tabor pływający, który w pierwszej połowie lat 30. liczył już kilkanaście łodzi. Załogi AZS Gdańsk startowały w regatach lokalnych oraz ogólnopolskich²⁵. Obok wioślarstwa regatowego rozwijano także turystykę wodną. Największym wyczynem była zorganizowana w 1929 r. wycieczka 9

20

R. Wryk, *Narodziny i rozwój Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, s. 177-180.

21

AZS Gdańsk, „Akademicki Przegląd Sportowy” 1933, nr 2, s. 3.

22

S. Mikos, *Polacy na politechnice w Gdańsku w latach 1904-1939*, s. 225-227.

23

Legitymacja Janusza Kusocińskiego znajduje się w zbiorach Muzeum Sportu w Warszawie.

24

Tydzień Sportu Akademika w Gdańsku, „Akademicki Przegląd Sportowy” 1933, nr 3, s. 2-3.

25

R. Wryk, *Narodziny i rozwój Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, s. 181.

studentów na dwóch łodziach z Krakowa do Gdańska (ok. 1100 km)²⁶.

Dobrymi wynikami mogła się poszczycić sekcja strzelecka, posiadająca niezłe warunki, gdyż niedaleko Domu Akademickiego znajdowała się strzelnica. Działalność sekcji była traktowana jako szkolenie wojskowe w celach samoobrony. Stanowiła poniekąd odpowiedź na ćwiczenia wojskowe niemieckich studentów politechniki. Komisariat Generalny RP mocno wspierał działalność sekcji strzeleckiej. Do prowadzenia zajęć paramilitarnych oddelegowano w charakterze instruktora por. Stanisława Kubalskiego oraz oficera rezerwy Rudolfa Płoszka. Dzięki temu w 1934 r. ok. 80 % polskich studentów politechniki zdobyło Państwową Odznakę Strzelecką. W tymże roku zorganizowano w Gdańsku akademickie mistrzostwa Polski w strzelectwie sportowym. Do czołowych zawodników AZS w tej dyscyplinie należeli Andrzej Szczaniecki i Józef Gaudyn²⁷.

Co może być zaskakujące, znacznymi sukcesami mogła się pochwalić również sekcja narciarska, utworzona w 1929 r. Zadecydowali o tym studenci pochodzący z Zakopanego i Podhala. Najwybitniejszym zawodnikiem okazał się Stanisław Woyna – dwukrotny akademicki mistrz Polski (1933 i 1934). Drugim filarem sekcji był Józef Bachleda, który zwyciężał w akademickich mistrzostwach Polski w skokach i zjazdach²⁸.

Należy wspomnieć, że obok AZS na terenie Wolnego Miasta Gdańska funkcjonowały jeszcze dwie polskie akademickie organizacje sportowe. W 1928 r. zainteresowani lotnictwem studenci politechniki założyli Akademicki Aeroklub Gdański. Jego statut został zatwierdzony przez senat uczelni rok później. Prezesem Aeroklubu był znany lekkoatleta gdańskiego AZS Kazimierz Dzwonkowski, a należeli do niego przeważnie członkowie Bratniej Pomocy. W 1933 r. zmieniono nazwę na Aeroklub Gdański i rozszerzono działalność poza ramy środowiska studenckiego, przez co utracił on swój akademicki charakter²⁹.

W 1932 r. dzięki staraniom działaczy Ligi Morskiej i Kolonialnej powstał ogólnopolski Akademicki Związek Morski. Oddział gdański AZM opierał się na dorobku sekcji żeglarskiej AZS i założonego w 1928 r. Klubu Morskiego. Celem AZM było propagowanie problematyki morskiej w środowisku studenckim i szkolenie żeglarzy. Dzięki wsparciu wojewody pomorskiego Stefana Kirtiklisa gdański oddział dysponował pełnomorską jednostką o nazwie „Wojewoda Pomorski”. W

26

Relacja z tej wyprawy zob. *Jednodniówka Klubu Wioślarskiego w Gdańsku E. V.* wydana z okazji 10-cio lecia istnienia, s. 44.

27

S. Mikos, *Polacy na politechnice w Gdańsku w latach 1904-1939*, s. 229-230.

28

J. Gąssowski, R. Stanowski, *Historia Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku 1921-1961*, s.

28-29.

29

J. Gaj, *Zarys historii polskiej kultury fizycznej w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939*, s. 87.

1935 r. liczył 91 członków, w tym 3 kapitanów i 11 sterników³⁰.

Okoliczności odrodzenia się gdańskiego AZS po II wojnie światowej są owiane mgłą tajemnicy, podobnie jak okoliczności jego powstania na początku lat 20. Wiemy tylko, że AZS odrodził się na politechnice w Gdańsku w 1946 r. Dokładna data nie jest znana. Jak wynika z relacji uczestników zdarzeń, kilka miesięcy później zaczęli się organizować amatorzy sportu studiujący na Wyższej Szkole Handlu Morskiego w Gdyni. Powstał tam oddział gdańskiego AZS, który w końcu 1946 r. wyodrębnił się w AZS Gdynia. W połowie 1947 r. po przeniesieniu WSHM do Sopotu AZS Gdynia zmienił nazwę na AZS Sopot. W Gdańsku uprawiano w tym okresie lekkoatletykę, siatkówkę, tenis i narciarstwo, w Gdyni i Sopocie królowały pływanie, tenis stołowy, siatkówka i koszykówka³¹.

Według informacji podanych przez Ryszarda Wryka, w październiku 1947 r. połączono struktury organizacyjne AZS Gdańsk i AZS Sopot, tworząc jeden AZS Wybrzeże, działający na terenie wszystkich uczelni Trójmiasta³². Tymczasem z dokumentów archiwalnych wyłania się nieco inny przebieg zdarzeń. Bowiem już w marcu 1947 r. wpłynęło do Ministerstwa Oświaty zawiadomienie o składzie osobowym zarządu AZS Wybrzeże, którego siedziba mieściła się w Gdańsku-Wrzeszczu przy ul. Roosvelta 107. Prezesem został Jerzy Olszewski, wiceprezesem do spraw sportowych – Mieczysław Borowski, sekretarzem – Edmund Mederski. Na kuratora wyznaczono prof. Ignacego Adamczewskiego. AZS Wybrzeże liczył wówczas 1250 członków³³. Z innego dokumentu wynika, że w 1948 r. istniały wciąż dwa ośrodki AZS w Trójmieście, przy czym ten w Sopocie był zdecydowanie silniejszy. Gdańsk otrzymał od Centrali AZS zaledwie 50 tys. zł subwencji, podczas gdy Sopot aż 792 tys. zł³⁴.

Podany wyżej skład zarządu AZS Wybrzeże z początku 1947 r. jest identyczny ze składem zarządu AZS Gdańsk z 1946 r., podanym przez Janusza Rybickiego³⁵. Wydaje się zatem, że AZS Wybrzeże był kontynuacją AZS Gdańsk, a równolegle funkcjonował ośrodek w Gdyni i potem w

30

Ibidem, s. 89-93; Z. Szpetulski, *Z historii AKM Gdynia*, „Akademicki Przegląd Sportowy” 1989, nr 7, s. 48-50; https://www.gedanopedia.pl/index.php?title=AKADEMICKI_ZWI%C4%84ZEK_MORSKI

31

J. Gąssowski, R. Stanowski, *Historia Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku 1921-1961*, s. 35-36; R. Wryk, *Narodziny i rozwój Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, s. 264.

32

Ibidem.

33

AAN, Ministerstwo Oświaty, sygn. 3164, Zawiadomienie o składzie osobowym AZS Wybrzeże, 10 III 1947 r.

34

AAN, Ministerstwo Oświaty, sygn. 3166, Wykaz subwencji udzielonych w roku 1948 przez Centralę AZS...

35

J. Rybicki, *Sport akademicki – dla zdrowia i satysfakcji*, [w:] *Życie studenckie na Politechnice Gdańskiej*, red. M. Biziuk, Gdańsk 2005, s. 557.

Sopocie. Kwestia ta wymaga dalszych badań. 3 kwietnia 1949 r. odbył się zjazd założycielski Akademickiego Zrzeszenia Sportowego, na którym reprezentowany był AZS Wybrzeże. W tym czasie na 5 uczelniach Trójmiasta studiowało w sumie 6668 osób, z których 1011 należało do AZS³⁶. Sport akademicki wtłoczono wtedy w struktury Zrzeszenia Studentów Polskich, w pełni kontrolowanego przez partię komunistyczną. Do AZS wcielono rozwiązany Akademicki Związek Morski, który do 1957 r. funkcjonował dalej jako sekcja żeglarska AZS przy Politechnice Gdańskiej³⁷.

Po przełomie październikowym 1956 r. i powrocie do dawnej nazwy i tradycji Akademickiego Związku Sportowego, AZS Gdańsk był jednym z 9 akademickich klubów międzyuczelnianych. W 6 kołach skupiał wówczas 1230 członków, uprawiających 15 dyscyplin sportu³⁸. W roku 1961 z wielką pompą obchodzono jubileusz 40-lecia AZS w Gdańsku. Z tej okazji zorganizowano huczne uroczystości z udziałem dostojników państwowych i partyjnych oraz liczne zawody sportowe. Momentem kulminacyjnym były XI Międzynarodowe Akademickie Mistrzostwa Polski w dniach od 27 czerwca do 2 lipca 1961 r.³⁹.

Nie obyło się przy tym bez wyraźnych akcentów politycznych. Na konferencji AZS Gdańsk w grudniu 1960 r. podjęto uchwałę następującej treści: „Pragniemy, aby 40-lecie AZS w Gdańsku stało się manifestacją przeciwko odradzającemu się militaryzmowi niemieckiemu, manifestacją na rzecz niezłomnej walki studentów wraz z całym społeczeństwem o nienaruszalność prastarej polskości naszego miasta i granicy na Odrze i Nysie”⁴⁰.

W końcu 1961 r. sekcje AZS działały w 6 szkołach wyższych Trójmiasta: Politechnice Gdańskiej, Akademii Medycznej, Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie (dawnej WSHM), Wyższej Szkole Pedagogicznej, Wyższej Szkole Sztuk Pięknych i Wyższej Szkole Muzycznej. Ponadto jako autonomiczna jednostka funkcjonował Klub Morski AZS Politechniki Gdańskiej. W sumie skupiały one 1726 członków, w tym 489 kobiet. Stanowiło to 22,5 % ogółu studentów wymienionych uczelni⁴¹.

36

AAN, Ministerstwo Oświaty, sygn. 3166, Sprawozdanie organizacyjne ZG AZS za okres od 1 IV 49 r. do 31 VII 49 r., s. 232.

37

<https://pg.edu.pl/sapg/85-lat-akm>

38

H. Hanusz, *Akademicki Związek Sportowy w Polsce Ludowej*, Poznań 2014, s. 24-26.

39

J. Gąssowski, R. Stanowski, *Historia Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku 1921-1961*, s. 5-11.

40

„Akademicki Przegląd Sportowy” 1960, nr 3, s. 12.

41

Zarząd Główny Akademickiego Związku Sportowego. Sprawozdanie z działalności w latach 1960-1961, Warszawa 1962, s. 24.

W latach 50. największe sukcesy odnosiła sekcja lekkoatletyczna. Już na Akademickich Mistrzostwach Polski w Poznaniu zawodnicy sekcji zdobyli wicemistrzostwo. Gdańsk stał się kolebką chodu sportowego w Polsce. Kierownik sekcji Witold Kirkor prowadził szeroką działalność na rzecz propagowania tej dyscypliny w kraju. Jego podopieczni zdominowali konkurentów, wielokrotnie zdobywając złote medale mistrzostw Polski⁴². Wielką trójkę zawodników AZS Gdańsk tworzyli: Jerzy Hausleber (chód na 10 km, 1954-1955, chód na 30 km, 1955); Wiesław Sarnecki (chód na 20 km, 1957), Franciszek Szyszka (chód na 20 km; 1956, 1958). Szyszka zdobył także złoty medal w chodzie na 10 km na Igrzyskach Uniwersyteckich w Paryżu w 1957 roku⁴³.

Wielką gwiazdą AZS w Gdańsku była lekkoatletka Jarosława Józwiakowska. Jej Największy sukces odniosła na olimpiadzie w Rzymie w 1960 roku, zdobywając srebrny medal w skoku wzwyż. Co ciekawe, do ekipy olimpijskiej włączona została w ostatniej chwili pod naciskiem opinii publicznej, a jej medal był wielką i radosną niespodzianką⁴⁴. Józwiakowska już w 1957 r. zdobyła brązowy medal na Igrzyskach Uniwersyteckich w Paryżu i przez 10 lat dzierżyła rekord Polski. Jednak oczekiwania olimpijskie wobec niej nie były zbyt duże: „Na olimpiadę do Rzymu pojechała w roli Kopciuszka - wróciła gwiazdą. Miała podpatrywać znamienitsze rywalki - pokonała prawie wszystkie. Tylko bezkonkurencyjnej rumuńskiej Jolandzie Balas, niepokonanej przez wiele lat rekordzistce świata w skoku wzwyż, Jarosława Józwiakowska ustąpiła pierwszego miejsca”⁴⁵.

Swoje triumfy święciła również sekcja strzelecka, zorganizowana w 1952 r. W 1956 r. studentka Politechniki Teresa Kisiel (późniejsza rekordzistka świata) zdobyła swój pierwszy tytuł mistrza Polski w strzelaniu z kbks z trzech postaw. W kolejnych latach strzelcy z Gdańska zdobywali liczne medale na arenie krajowej, a w 1958 r. wywalczyli drużynowe mistrzostwo Polski⁴⁶.

Gdański AZS legitymował się też znacznymi osiągnięciami w grach zespołowych. Działała tu między innymi jedna z pierwszych sekcji rugby w Polsce. W 1958 r. drużyna AZS Gdańsk zdobyła tytuł wicemistrza Polski. Jej zawodnicy występowali w reprezentacji kraju⁴⁷. Siatkarki

42

J. Rybicki, *Politechnika była pierwsza*, s. 39-40.

43

H. Hanusz, *Akademicki Związek Sportowy w Polsce Ludowej*, Poznań 2014, s. 34, 121-122.

44

J. Gebert, *Poczet olimpijczyków Ziemi Gdańskiej*, Gdańsk 1996, s. 24-27.

45

P. Janikowski, *Jarosławy Józwiakowskiej zabawa nad poprzeczką*, [w:] *Sport i indeks w życiorysach*, Gdańsk 2008, s. 113.

46

J. Rybicki, *Politechnika była pierwsza*, s. 44.

47

Ibidem, s. 45.

gdańskiego AZS od 1958 r. grały w I lidze, plasując się w połowie lat. 60. w ścisłej czołówce krajowej kobiecej siatkówki. Krystyna Malinowska-Krupa grała w kadrze narodowej na igrzyskach olimpijskich w Tokio (1964) i Meksyku (1968), zdobywając dwukrotnie brązowy medal⁴⁸.

Ogromny wkład w rozwój akademickiego sportu wyczynowego w Trójmieście wniósł uczelniany klub AZS, powołany przy Studium Nauczycielskim Wychowania Fizycznego, który formalnie rozpoczął działalność w 1963 r. Początkowo w ramach tegoż klubu działało 9 sekcji sportowych: piłki ręcznej kobiet i mężczyzn, piłki siatkowej kobiet i mężczyzn, gimnastyki kobiet, piłki koszykowej kobiet i mężczyzn, piłki nożnej, pływania, judo, lekkiej atletyki i żeglarstwa. W marcu 1971 r. przekształcił się w międzyuczelniany klub AZS-WSWF (Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego). W kolejnych latach klub modyfikował swoją nazwę wraz z przekształceniem WSWF w Akademię Wychowania Fizycznego (1981), a następnie w Akademię Wychowania Fizycznego i Sportu (AWFiS)⁴⁹. Od 1976 r., po reorganizacji sportu akademickiego, cały sport wyczynowy studentów skupiał się w AZS-AWF.

W latach 80. gdańscy azetesiacy odnosili znaczące sukcesy na arenie krajowej i międzynarodowej. Tutaj wykluwała się przede wszystkim potęga polskiego tenisa stołowego. Zaczęło się od sekcji pingponga w klubie uczelnianym AZS Uniwersytetu Gdańskiego, którą zorganizował Adam Giersz. Już w 1977 r. Leszek Kucharski został indywidualnym mistrzem Polski i Europy juniorów. W 1978 r. Andrzej Grubba zdobył pierwszy (srebrny) medal w mistrzostwach Polski seniorów. W 1980 r. z Akademickich Mistrzostw Świata w Middlesbrough Leszek Kucharski, Andrzej Grubba i Andrzej Jakubowicz przywieźli 3 złote medale i 1 brązowy. W 1982 r. A. Grubba został mistrzem Europy w grze mieszanej. W 1985 r. drużyna AZS AWF Gdańsk sięgnęła po klubowy Puchar Europy. Jako reprezentanci Polski Grubba i Kucharski w latach 1984-1989 w sumie 12 razy zdobywali medale mistrzostw Europy i mistrzostw świata w grze pojedynczej, podwójnej i mieszanej, jak również w turnieju drużynowym. W 1984 r. Grubba zajął pierwsze miejsce w plebiscycie „Przeglądu Sportowego” na najpopularniejszego sportowca roku⁵⁰.

Znaczące osiągnięcia zapisali na swoim koncie także judocy z AZS AWF Gdańsk. W 1984 r. Joanna Majdan zdobyła brązowy medal mistrzostw świata w kategorii do 52 kg. Trzykrotnie wywalczyła krążek z tego samego kruszcu na mistrzostwach Europy (1986, 1988, 1989). W 1988 r.

48

H. Hanusz, *Akademicki Związek Sportowy w Polsce Ludowej*, Poznań 2014, s. 151-152.

49

M. Gizowski, K. Knyżewski, *Odbudowa i działalność Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku po 1945 roku*, [w:] *Z zagadnień akademickiej kultury fizycznej. Na dziewięćdziesięciolecie sportu akademickiego w Polsce*, Częstochowa 1999, s. 78-79; *Akademie Wychowania Fizycznego w Polsce. Od przeszłości ku przyszłości*, Poznań 2015, s. 262-263.

50

A. Giersz, *Profesjonalizm prowadzi do mistrzostwa*, [w:] *Sport i indeks w życiorysach*, s. 171-175; W. Pięta, *Z dziejów Akademickiego Związku Sportowego – tenis stołowy (1928-2008)*. In honorem Andrzej Grubba, Łódź 2010, s. 70-72.

towarzyszył jej Krzysztof Kamiński, zajmując również trzecie miejsce w kategorii do 71 kg⁵¹. Wyróżniał się także pływak Mariusz Podkościelny, który na olimpiadzie w Seulu zajął doskonałe 5 miejsce w finałach na 400 i 1500 metrów stylem dowolnym. Rok później, na mistrzostwach Europy w Bonn, był brązowym medalistą na obydwu dystansach⁵².

W latach 90. i pierwszej dekadzie XXI w. AZS AWF Gdańsk znajdował się w ścisłej czołówce klubów akademickich w Polsce. Świadczy o tym fakt, że posiadał najwięcej reprezentantów na letnich igrzyskach olimpijskich. Do Barcelony w 1992 r. i do Sydney w 2000 r. pojechało po 16 akademików z Gdańska⁵³.

Największe sukcesy odnoszono w szermierce. Już w latach 80. narodziła się w Gdańsku mistrzowska szkoła fechtunku, którą prowadzili Tadeusz Pagiński i Stanisław Szymański⁵⁴. Szkolenie to było prowadzone na najwyższym poziomie światowym. Już w 1990 r. Cezary Siess i Ryszard Sobczak zdobyli srebrny medal mistrzostw świata we florecie drużynowym. Dwa lata później wywalczyli brązowy medal igrzysk olimpijskich. W 1996 r. w Atlancie R. Sobczak i Jarosław Rodzewicz sięgnęli po srebrny medal. Sobczak i Rodzewicz, a także Wojciech Szuchnicki i Radosław Glonek wielokrotnie zdobywali medale mistrzostw świata i Europy.

Jeszcze lepiej prezentowały się panie. Zawodniczki z Gdańska stanowiły o sile kobiecej kadry narodowej we florecie. Sylwia Gruchała, Magdalena Mroczkiewicz i Anna Rybicka (wspólnie z Barbarą Szewczyk-Wolnicką z AZS AWF Katowice) wywalczyły drużynowe srebro na olimpiadzie w Sydney. Zdobywały też dwukrotnie mistrzostwo świata (2003 i 2007⁵⁵) oraz mistrzostwo Europy (2002 i 2003) złoty medal mistrzostw Europy. Ponadto wielokrotnie zdobywały w drużynie srebrne i brązowe medale na obu poziomach rozgrywek. Indywidualną gwiazdą była Sylwia Gruchała – złota medalistka mistrzostw Europy (2000 i 2002), srebrna – mistrzostw świata (2003) i brązowa – igrzysk olimpijskich w Atenach (2004)⁵⁶.

Silną pozycję uzyskało wioślarstwo. Maciej Łasicki i Tomasz Tomiak, startujący w czwórce ze sternikiem, zdobyli brąz olimpijski w Barcelonie (1992), a rok później srebro mistrzostw świata. W 1991 r. srebrny medal mistrzostw świata wywalczyli w dwójce ze sternikiem Tomasz

51

H. Hanusz, *Akademicki Związek Sportowy w Polsce Ludowej*, Poznań 2014, s. 143, 148.

52

Zob. <https://www.olimpijski.pl/pl/bio/1796,podkoscielny-mariusz.html>

53

Zob. B. Korpak, *Akademicki Związek Sportowy w Trzeciej Rzeczypospolitej*, Poznań 2014, s. 287-

290.

54

P. Janikowski, *Potomkowie pana Wołodyjowskiego*, [w:] *Sport i indeks w życiorysach*, s. 231.

55

W 2007 r. w drużynie były także Katarzyna Kryczalo i Magdalena Wojtkowiak.

56

<https://www.olimpijski.pl/pl/bio/658,gruchala-sylwia.html>

Mruczkowski i Bartosz Sroga. W historii polskiego wioślarstwa mocno zapisał się startujący w czwórce podwójnej Adam Korol – czterokrotny złoty medalista mistrzostw świata (2005, 2006, 2007, 2009). Ukoronowaniem jego kariery było złoto na igrzyskach w Pekinie (2008)⁵⁷.

Na wysokim poziomie stał także gdański ośrodek szkoleniowy w pływaniu. Tacy zawodnicy, jak: Alicja Pęczak, Beata Kamińska, Marek Krawczyk, Mariusz Podkościelny, Igor Łuczak i Mariusz Siembida, stanowili trzon kadry narodowej w latach 90., dominując na pływalniach krajowych⁵⁸. Wśród nich wyróżniała się oczywiście Alicja Pęczak, uważana za najwszechstronniejszą zawodniczkę w historii polskiego pływania. Zdobyła w sumie ponad 300 medali na imprezach krajowych i zagranicznych, w tym 5 na mistrzostwach świata (1995, 1997, 2000) i 14 na mistrzostwach Europy. Startowała na igrzyskach olimpijskich w Barcelonie, Atlancie i Sydney⁵⁹.

Od 2007 r. na arenie międzynarodowej zaistniało żeglarstwo AZS AWF Gdańsk. Duże sukcesy odnosili: Piotr Myszka w klasie RSX (mistrz świata w latach 2010, 2016; mistrz Europy 2011); Michał Przybytek w windsurfingu (mistrz świata 2011); Krzysztof Mongrid w klasie „Micro” (mistrz świata 2011 i 2013); Cezary Rośleń w windsurfingu (srebro mistrzostw świata w 2008 i 2009 r.)⁶⁰.

Pomimo uwarunkowań funkcjonowania klubu w okresie transformacji (realia wolnorynkowe i ogólne niedofinansowanie sportu polskiego), dzięki zaangażowaniu i determinacji środowiska, udało się ocalić sekcję gimnastyczną. W latach 1993-2000 AZS AWF Gdańsk był jedynym klubem akademickim prowadzącym gimnastykę wyczynową. Dzięki temu możliwe było utworzenie ośrodka olimpijskiego „Sydney 2000”, w którym szkolił się Leszek Blanik - brązowy medalista z igrzysk w Sydney (2000) i złoty z Pekinu (2008)⁶¹.

W grach zespołowych wyróżniały się piłkarki ręczne AZS AWF Gdańsk, które w 2004 r. zdobyły mistrzostwo Polski. W kolejnych latach wielokrotnie zajmowały medalowe pozycje zarówno w kategorii seniorek, jak i juniorek. W 2005 r. dzięki fuzji z GKS Wybrzeże, drużyna męska AZS AWF w piłce ręcznej weszła do rozgrywek ligowych, gdzie rywalizowała przez cztery kolejne sezony. Ostatecznie z uwagi na brak dostatecznych środków finansowych, zrezygnowano ze

57

https://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_Korol

58

B. Korpak, op. cit., s. 78.

59

<https://www.olimpijski.pl/pl/bio/1734,peczak-graczyk-alicja-iwona.html>

60

B. Korpak, op. cit., s. 308, 311.

61

G. Bielec, W. Półtorak, *Zasięg organizacyjny polskiej gimnastyki sportowej w ramach Akademickiego Związku Sportowego (1951-2000)*, [w:] *Akademicka kultura fizyczna na przełomie stuleci, t. 2: Uwarunkowania historyczno-socjologiczne*, red. K. Obodyński, Z. Barabasz, Warszawa 2009.

szkolenia w tej dyscyplinie⁶².

W ostatnich latach KS AZS-AWFIS jest największym, a zarazem najlepszym wielosekcyjnym klubem w województwie pomorskim. Prowadzi szkolenie w dziewięciu dyscyplinach olimpijskich: gimnastyce sportowej, judo, lekkoatletyce, pływaniu, szermierce, tenisie stołowym, wioślarstwie, żeglarskim i rugby. Jest również organizatorem licznych zawodów sportowych o zasięgu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Wśród nich najbardziej znany jest coroczny turniej szermierczy Grand Prix Pucharu Świata we Florecie Kobiet⁶³.

Organizacja Środowiskowa AZS w Gdańsku w końcu 2006 r. liczyła 2738 członków zrzeszonych w 18 klubach uczelnianych. Obok klubów działających w publicznych i prywatnych szkołach wyższych Gdańska, Gdyni i Sopotu, należały do niej także kluby uczelniane ze Słupska (Akademii Pomorskiej i Hanzeatyckiej Wyższej Szkoły Zawodowej)⁶⁴.

Bibliografia:

- J. Gaj, *Zarys historii polskiej kultury fizycznej w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939*, Warszawa-Poznań 1976;
- J. Gąssowski, R. Stanowski, *Historia Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku 1921-1961*, Gdańsk 1961;
- J. Gebert, *Poczet olimpijczyków Ziemi Gdańskiej*, Gdańsk 1996;
- M. Gizowski, K. Knyżewski, *Odbudowa i działalność Akademickiego Związku Sportowego w Gdańsku po 1945 roku*, [w:] *Z zagadnień akademickiej kultury fizycznej. Na dziewięćdziesięciolecie sportu akademickiego w Polsce*, Częstochowa 1999;
- M. Gizowski, K. Knyżewski, *Rola i znaczenie polityczne Akademickiego Związku Sportowego w Wolnym Mieście Gdańsku*, [w:] *Z zagadnień akademickiej kultury fizycznej. Na dziewięćdziesięciolecie sportu akademickiego w Polsce*, red. B. Maksimowska, A. Nowakowski, J. Rodziejewicz-Gruhn, Częstochowa 1999;
- M. Łuczak, E. Kałamacka, J. Chełmecki, R. Szubert, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, W. Moska, M. Żmudзка-Brodnicka, B. Gondek, *Akademie wychowania fizycznego w Polsce. Od przeszłości ku przyszłości*, Poznań 2015;
- S. Mikos, *Polacy na politechnice w Gdańsku w latach 1904-1939*, Warszawa 1987;
- J. Rybicki, *Akademicki Związek Sportowy w Wolnym Mieście Gdańsku*, [w:] *Sport i indeks w życiorysach*, Gdańsk 2008;
- R. Wryk, *AZS w Wolnym Mieście Gdańsku 1921-1939*, „Akademicki Przegląd Sportowy” 1981, nr 2;

62

B. Korpak, op. cit., s. 86.

63

Akademie Wychowania Fizycznego w Polsce. Od przeszłości ku przyszłości, Poznań 2015, s. 263-264.

64

XXII Zjazd Akademickiego Związku Sportowego. Sprawozdanie z działalności w latach 2006-2007, Poznań 2007, s. 36.

Jednodniówka Klubu Wioślarskiego w Gdańsku E. V. wydana z okazji 10-cio lecia istnienia, Gdańsk 1932;

E. Kuczkowska, *100 lat Akademickiego Związku Sportowego*, „Pismo Politechniki Gdańskiej”, 8/2008;

Rozmowa z pierwszym prezesem AZS w Gdańsku inż. Witoldem Umińskim, „ITD” 1971, nr 43, s. 7

(Przedruk w: *Sport i indeks w życiorysach*, Gdańsk 2008, s. 23-25);

Sport i indeks w życiorysach, wyd. Organizacja Środowiskowa AZS Gdańsk, Gdańsk 2008;